

Відділ освіти

Прилуцької районної державної адміністрації

Районний Будинок школяра Прилуцької районної ради

Атлас

У світі надзвичайних рослин

Підготував:

Керівник екологічного гуртка

Жмака С.В.

Прилуки 2019

Укладач: Жмака Сергій Володимирович, керівник екологічного гуртка районного Будинку школяра Прилуцької районної ради Чернігівської області

Атлас-довідник «У світі надзвичайних рослин» стане у нагоді вчителям природничих дисциплін, керівникам гуртків екологічного спрямування закладів загальної середньої та позашкільної освіти при організації позашкільної роботи.

Рекомендовано до друку методоб'єднанням районного Будинку школяра Прилуцької районної ради Чернігівської області

Протокол № 4, від 23.01. 2019р.

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Рослини-обереги.....	5
2. Рослини - компаси.....	11
3. Рослини – орієнтири.....	13
4. Рослини-охоронці.....	17
5. Рослини-хижаки.....	19
6. Рослини – рекордсмени.....	27
7. Дивовижне у рослинному світі України.....	39
8. Незвичайні рослини.....	41
Предметний покажчик	62
Список використаних джерел	65

Передмова

Кожен з нас, хоч раз в житті, стикався з дивними або незвичайними рослинами. Флора Землі таїть у собі чимало загадок та цікавих несподіванок.

Природа - головний художник і великий архітектор. Найпрекрасніші і наймерзенніші на вигляд, найвитриваліші і крихкі, всі ці дивні створіння наші з вами сусіди. Прямо у нас під ногами або далеко далеко на краю світу, вони ведуть своє цікаве, повне загадок життя.

Загалом, знайомство з такими представниками світу рослин починається ще в дитинстві, коли ми бачимо кактус, і не розуміємо, що ж це таке. Нам кажуть, що це - рослина. Але ж ні листя, ні стебла, нічого того, що дитина вважає приналежністю нормального рослини, немає.

Їхня краса стала для нас звичною і навіть в чомусь банальною. Але у різних куточках країни ростуть справді дивовижні та особливі квіти, і кожного разу, дивлячись на це природне диво, дивуєшся красі рослинного світу. Давайте познайомимося з найбільш незвичайними рослинами нашої планети. Я запрошую Вас зануритися в цей дивовижний, загадковий і неповторний світ.

1. Рослини-обереги

Рослини-обереги — це рослини, які за народними уявленнями мали чудодійні властивості: полин, часник, осика, верба, а також широколисті дерева, гілками яких замаювали оселі під час Зелених свят.

Протягом тисячоліть багато рослин використовуються в різних сферах господарської діяльності, є незамінними продуктами харчування, цілющими оздоровчими засобами. Поряд з утилітарною функцією рослини займали значне місце в широкому комплексі традиційних вірувань, звичаїв і забобонів. Обряди і повір'я, пов'язані з деревами, травами, зіллям і квітами, доносять відгомін язичницьких уявлень наших предків про навколишню природу і базуються як на реальних, так і на уявних властивостях рослин. З утвердженням християнства ці властивості нерідко закріплювалися ритуалом освячення в церкві.

Обрядові дії, пов'язані з рослинністю, відігравали важливу роль в календарних святах. Ці обряди мали забезпечити людині здоров'я, зміцнити добробут сім'ї, посилити плодючість землі й худоби, вберегти господарство від нечистої сили. Особливе місце займали рослини-

символи у сімейних обрядах. Жодне весілля на Україні не обходилося без барвінку і калини, якими прикрашали коровай та вінок молодої. Рослинні мотиви та образи широко представлені і в українському фольклорі. Майже в усіх жанрах усної словесності рослинна символіка є одним із важливих виражальних засобів.

Барвінок малий (*Vinca minor* L)

Барвінок (Vinca, у деяких українських діалектах Бирвінок, Тройзілля — рід квіткових рослин з родини барвінкових або кутрових (Arosynaceae), батьківщиною якого є Європа, Північна Африка і Південно-західна Азія) — вічнозелена трав'яниста рослина, листя якої зберігає зелений колір навіть під снігом. Живучість і витривалість барвінку, краса його цвіту оспівані в багатьох народних піснях. В українському фольклорі це символ молодості, кохання та шлюбу. Вінком, сплетеним із барвінку, прикрашали голову молодої на весіллі. На Бойківщині збирання барвінку для весільного вінка супроводжувалося ритуальними піснями і спеціальними обрядами, які мали забезпечити молодим щасливе подружжя

життя. Разом з ягодами калини, колосками жита, васильками, барвінком прикрашали весільне дерево — гільце, використовували в інших весільних ритуалах.

Горобина домашня (*Sorbus domestica*)

Горобина (Sorbus) — рід рослин родини розових. Листопадні дерева або кущі з перистими або простими листками. Квітки двостатеві, зібрані в щиткоподібні суцвіття.

Колись давно, в незапам'ятні часи наших предків, горобина вважалася священним деревом, якому поклонялися, навколо якого водили хороводи та жерці підносили свої молитви до богів і духів, спалюючи горобинові гілки. З ягід горобини дівчата робили намиста і вважали, що таке намисто врятує від чорного чаклунства, від не доброго погляду і інших напастей. Крім того оберіг з ягід горобини був покликаний уберегти його носительку від нещасної любові, зберегти її молодість і примножити красу. Використовувати горобину з косметичних цілях, на думку дослідників, першими почали гречанки. Саме мешканки Еллади помітили, що вода, настояна на горобині, має цілющі властивості, а якщо кашку

з розім'ятих стиглих ягід горобини нанести на шкіру, то вона омолоджується, зникають дрібні зморшки, тон шкіри вирівнюється, бліднуть пігментні цятки .

Часник (*Allium sativum*)

Часник (*Allium sativum*) — дворічна рослина родини Цибулевих. Один з найпоширеніших та найвідоміших представників роду Цибуля, від латинської назви якого походить і загальнородова *Allium*. Лікарська і харчова культура, яка належить до спецій і є типовим компонентом кількох національних кухонь світу. Часник відігравав важливу роль як оберег від злих сил, а також у практиці народної медицини. Наділення часнику чудодійною силою значною мірою було зумовлене цілющими властивостями і своєрідним запахом цієї рослини. Часник вживався для профілактики інфекційних захворювань, вважався добрим дезінфікуючим засобом при хворобах дихальних шляхів. Свяченим часником змащували на Великдень над очима, щоб мати здорові очі. Застосовували часник і як протидію укусові гадюки. Здавна часник використовувався у весільній обрядовості. У день

весілля його вплітали у вінок молодої або зав'язували між її волоссям для охорони від усього злого.

Дуб черешчатий
(*Quercus robur*)

Дуб (*Quercus*) — рід багаторічних рослин родини Букових, що налічує близько 600 видів.

Його представники поширені переважно у помірних областях Північної півкулі. Здавна користується в народі глибокою шаною.

Ще стародавні слов'яни влаштовували біля лісових велетнів обрядові дійства, приносили жертви богам. У ХІХ ст. на Зелені свята влаштовували так званий гральний дуб (на Київщині — сухий дуб). У центрі села, а іноді за околицею ставили довгу жердину з прикріпленим зверху колесом, прикрашали її травами, квітами, стрічками, обкопували невеликим рівчаком. Довкола такого «Дуба» відбувалися ігри, що супроводжувалися спеціальними піснями. Цей обряд символізував розквіт природи, початок літа.

Щитник чоловічий
(*Dryopteris filix-mas* (L.))

Папороть (*Dryopteris filix-mas* (L.) Schott; *Aspidium filix-mas* Sw.) росте в листяних і мішаних лісах, на узліссях вільшняків.

Ця реліктова трав'яниста рослина, що ніколи не цвіте, розмножуючись вегетативно. Проте, за народними повір'ями, в ніч на Івана Купала (24 червня за ст.ст.) на коротку мить з'являється вогненна квітка папороті. Той, кому вдається зірвати її, отримує чарівну силу, яка дає змогу знаходити заховані скарби, дізнаватися про долю людей, зцілювати хворих, розуміти мову звірів і птахів. Проте нелегко заволодіти таємничою квіткою, яка росте в дрімучому лісі та охороняється нечистою силою. На сміливця чекають численні випробування, часом небезпечні для життя. Легенди про спробу здобути квітку папороті послужили основою повісті М.В. Гоголя «Вечір напередодні Івана Купала».

2. Рослини-компаси

Компасні рослини — рослини, листки яких розташовуються в площині магнітного меридіана, тобто з півночі на південь. Опівдні листя звернені ребром до сонячних променів. При цьому рослини не страждають від надмірного нагрівання й надмірної транспірації; в той же час інтенсивність їх фотосинтезу не знижується. Якщо компасна рослина зростає за розсіяного світла, то «магнітні» властивості, викликані пристосуванням до інтенсивного сонячного світла, в неї не виявляються.

Компасні рослини зазвичай трапляються в степах, напівпустелях й інших місцях з сильною інсоляцією.

Найпоширеніша в Україні компасна рослина — латук дикий (*Lactuca serriola*), в Австралії — евкаліпт, у Північній Америці — сільфіум (*Silphium laciniatum*), який слугував компасом для піонерів американських прерій.

**Евкалипт різнобарвний
(*Eucalyptus diversicolor*)**

Латук дикий (*Lactuca serriola*)

**Сильфіум (*Silphium
laciniatum*)**

3. Рослини - орієнтири

Квіткрвий годинник

Котра година? Чи можеш ти, не дивлячись на годинник, відповісти на це запитання? Якщо уважно спостерігаєш за квітами, птахами, Сонцем, то обов'язково навчишся!

Люди, тварини та рослини можуть „відчувати час“ за допомогою біологічного годинника. Цей годинник без циферблату подарувала нам природа. Птахи здійснюють сезонні перельоти. Вирушаючи за десятки тисяч кілометрів від рідних місць, вони завжди вчасно повертаються додому. Увечері комахи повертаються до місць розселення. У певний час дня розкриваються квіти, посилюється їхній запах. Навесні мешканці лісу пробуджуються від зимової сплячки.

Ботаніки і садівники добре знають, що у кожній місцевості деякі квіти щоденно відкриваються й закриваються в один і той самий час. У 1735 році шведський ботанік *Карл Лінней* запропонував використати це явище для створення квіткового годинника. Але спершу Лінней

ретельно спостерігав за рослинами і записував, о котрій годині розкриваються чи закриваються їхні квіти. Він склав список з 50 рослин, які підказували годину дня. Потім він зібрав ці рослини і висадив у себе в саду на спеціальну клумбу, розташувавши їх так, щоб можна було визначити час. Годинник працював навіть у холодні та похмурі дні! Відтоді квіткові годинники можна побачити у багатьох ботанічних садах.

Багато рослин розкривають і закривають свої квітки за певним розкладом.

Денні квіти пробуджуються, коли тільки починається світанок. Розкриває блакитні зірочки своїх квітів цикорій, розпрямляє широкі пелюстки шипшина, спалахують яскраві вогники маків.

О шостій годині ранку починають тягнути до ранніх сонячних променів жовті голівки кульбаби, а за ними широко відкриває пелюстки гвоздика. Сонце вже заливає сліпучим світлом ліс, поле і річку. Тоді розкриває білосніжну квітку лілія, яка росте на воді. Денні квіти зазвичай першими і засинають.

До трьох годин дня багато квітів уже стоять із закритими пелюстками, немов і не рябіли тільки що яскравими пелюстками.

О п'ятій годині вечора складає пелюстки біла водяна лілія. До заходу сонця триває «робочий день» шипшини.

Закінчується літній день, сонце опускається все нижче. І тут починають оживати нічні квіти: табак запашний, пізніше — матіола.

Виявляється, «пробудження» і «сон» квітів у певний час дня і ночі одне з пристосувань рослин до комах, які їх запилюють.

3–5 год. – відкриваються квіти козельця лучного;

4–5 год. – відкриваються квіти цикорію, шипшини, маку, гірчаку;

5–6 год. – відкриваються квіти польової гвоздики і кульбаби;

6–7 год. – відкриваються квіти картоплі, осоту польового, дзвіночків;

7–8 год. – відкриваються квіти фіалки триколірної, латаття білого;

8–9 год. – відкриваються квіти в'юнка, чорнобривців;

- 9–10 год. – відкриваються квіти нагідки, мати-й-мачухи;
- 11–12 год. – закриваються квіти осоту;
- 13–14 год. – закриваються квіти картоплі;
- 14–15 год. – закриваються квіти маку, кульбаби, цикорію
- 15–16 год. – закриваються квіти льону, фіалки триколірної;
- 16–17 год. – закриваються квіти нагідки;
- 17–18 год. – закриваються квіти матий-мачухи;
- 18–19 год. – закриваються квіти латаття білого, гвоздики;
- 19-20 год. – закриваються квіти шипшини, жовтцю;
- 20 год. – відкриваються квіти запашного тютюну;
- 21 год. – відкриваються квіти нічної фіалки, горицвіту.

4. Рослини-охоронці

Чорнобривці розлогі
(*Tagetes erecta*)

Чорнобривці (*Tagetes*) виділяють фітонциди, які вбивають мікроскопічних черв'яків (нематод), що висмоктують соки з полуниці і садової суниці, картоплі та інших рослин.

Календула лікарська (*Calendula officinalis*) (нагідки) охороняють клумби від шкідників квітів, оскільки квітки календули містять каротиноїди, смоли, слизу, гіркоти (календен), флавоноїди, саліцилову і яблучну кислоти, тритерпенові глікозиди, сапонін, фітонциди. Концентрує цинк, мідь, молібден і селен.

Календула лікарська
(*Calendula officinalis*)

Красоля велика
(*Tropaeolum majus*)

Красоля велика (*Tropaeolum majus*) (капуцин, настурція), висіяна поміж помідорами, капустою, картоплею та іншими овочевими культурами, відбиває бажання у метеликів багатьох

шкідливих видів відкладати яєчка на овочі.

Маруна червона
(*Pyrethrum coccineum*)

Маруна червона (*Pyrethrum coccineum*) (ромашка червона, піретрум червоний, златоцвіт), посіяна навкруги яблунь по пристовбурному колу, допомагає захистити дерево від ряду шкідників, зокрема від яблунової

плодожерки та тлі.

5. Рослини-хижаки

Рослини-хижаки — збірна, таксономічно неоднорідна група рослин, для яких характерна часткова або переважаюча, проте, не цілковита гетеротрофія.

Рослини-хижаки живуть у воді прісних водоймищ, на заболочених луках і болотах, в торфі, піску, тобто на субстратах, бідних з'єднаннями азоту. Неминуче в таких умовах азотисте голодування, а також нестача фосфору, калія та інших речовин. Хижі рослини це компенсують за рахунок перетравлювання невеликих тварин, в основному комах, яких ловлять за допомогою спеціальних органів — метаморфізованого листя. На поверхні такого листя є залози, що виділяють травні ферменти типу пепсина і органічні кислоти (мурашину, бензойну тощо). Ферменти розщеплюють білки тіла тварини до простіших, засвоюваних рослинами з'єднань.

У найвідоміших «хижаків» — росичок, непентесів і сараценій основну частину здобичі складають комахи (звідси інша назва цих рослин — комахоїдні). Інші — водні пухирники і альдрованди ловлять найчастіше планктонних

ракоподібних. Є і такі хижі рослини, які харчуються мальками риб, пуголовками або навіть жабами і ящірками.

У наземних хижих рослин коренева система розвинена слабо, у водних вона редукована, проте, всі вони можуть існувати за рахунок речовин, що отримуються з ґрунту або води. Проте додаткове живлення тваринною їжею прискорює розвиток комахоїдних рослин, перехід до цвітіння і плодоносіння.

У світі налічується близько 450 видів таких рослин, що належать до 6 родин, у тому числі:

росянкових,
пухирникових,
непентесових,
сарраценієвих,
цефалотових.

Ареали їх зростання — в найрізноманітніших куточках світу.

Рослини використовують 5 механізмів різного типу для ловлі здобичі:

ловильні листки у формі глечиків;
листки, що стуляються;

липкі пастки;

засмоктувальні пастки;

пастки типу невиливайки.

Проте тип пастки не пов'язаний з належністю рослини до певної родини. В одній і тій самій родині рослини можуть мати уловлювачі пристрої різних типів. В родині пухирникових (*Lentibulariaceae*) є представники трьох груп, в родині росичкових (*Droseraceae*) — двох. Приваблена чашечкоподібними ловильними листками, комаха сідає на листок і сковзає з його гладкої поверхні вниз, тонучи у травному соку. Поступово всі поживні речовини комахи рослина всмоктує через поверхню листка.

Глечики-пастки

Пурпурова сараценя
(*Sarracenia purpurea*)

Краї та внутрішні стінки ловильних листків у деяких рослин забарвлюються в яскраво-червоний колір, інші виділяють подібно до цукрової (мурав'їна та інші) речовину. У Сараценії (*Sarracenia*) на шийці глечика ростуть довгі волоски, спрямовані донизу, що не дозволяє

комахам вилізти нагору. У середині глечика залозки виділяють ферменти, що значно прискорюють розчинення комашиної плоті (хітиназа, протеази).

Проте існують і такі комахи, що мешкають усередині таких глечиків. Личинки комара *Wyeomyia smithii* живуть у глечику **пурпурової сараценії (*Sarracenia purpurea*)**, а дорослі комахи безперешкодно залітають і вилітають звідти. Павук *Misumenops perentbicola* також часто влаштовує там житло.

Пастки, що зачиняються

Венерина мухоловка (*Dionaea muscipula*)

Найвідоміший приклад такої пастки — це **венерина мухоловка (*Dionaea muscipula*)**. Пастка формується в кінці листка, черешок відіграє роль петлі, а сам листок утворює дві облямовані зубцями частки.

Кожна з них має чутливі волоски, що приводять у рух пастку. Це відбувається у тому разі, якщо комаха ворухне одним з волосків. Вже при другому дотику до волоска з основи рослини надходить потужний електричний імпульс, що

змушує пастку зачинитися. При цьому не має значення чи повторний дотик стосувався одного й того ж волоска чи різних — у рослин спрацьовує надійний пусковий механізм «подвійної дії», що дає змогу уникнути випадкового спрацювання, наприклад, від потрапляння дощових крапель.

Пастка спрацьовує за 1/5 секунди. Зубці, чіпляючись один за одного, стуляються не щільно, через що невелика комаха спроможна вилізти назовні. У такому разі пастка відчиняється знову, аби не витрачалась цінна травна рідина на дрібну, не дуже поживну здобич.

При потраплянні великої здобичі, пастка повільно зачиняється протягом кількох годин, аж поки жертва цілком не розчавиться.

Липкі пастки

Росички (*Drosera*), росолисти (*Drosophyllum*), товстянки

Комахи на листі *Pinguicula gigantea*

(*Pinguicula*) і бібліси (*Byblis*) використовують клейку речовину. Сівши на листок, комахи залипають у цукристій рідині. Намагаючись вивізти, жертва змушує сусідні

волоски схилитися в бік джерела руху, внаслідок чого потрапляє в надійні обійми.

Засмоктувальні пастки

Пухирники (*Utricularia* і *Polypotrbolux*) ростуть у

Пухирники (*Polypotrbolux*)

водоймах. Вони вільно плавають або ж пускають коріння. З листків у них звисають пухирці з отвором, що затуляє вільно звисаючий клапан.

Спеціальні залози викачують з пухирця майже всю воду, аби клапан щільно затулився під тиском води ззовні. Потім виділяється цукриста

речовина, що приваблює здобич.

Щетинки спрямовують здобич до клапана, який блискавично відчиняється, щойно жертва торкнеться сигнальних волосків.

Тиск змушує клапан відчинятися в середину, внаслідок чого здобич разом із водою засмоктується в пухирець. Далі клапан швидко затуляється, вода викачується і розпочинається перетравлювання улову.

Пастки-невиливайки

Генлісея Маргарита
(*Genlisea margaretae*)

На мілинах, поруч із пухирником зустрічається генлісея (*Genlisea*) — невеликі, ледь затоплені розетки, що вільно плавають. Ловильні листки рослин мають короткий черешок, розділений на дві трубки,

спрямовані у воду. Уздовж кожної з трубок проходить спіральний проріз, на внутрішній поверхні якого помітний ряд спрямованих усередину волосків. Залози розташовані на передньому краї, виділяють клейку речовину.

Невеликі водні організми спрямовуються волосками всередину пастки, звідки вони вже неспроможні вилізти.

Рослини-хижаки в Україні

Практично всі комахоїдні рослини України є рідкісними видами її флори, адже це переважно мешканці боліт, заболочених лук, водойм. Основними регіонами їх зростання в Україні є Полісся, насамперед, Західне і Центральне, та Карпати.

У флорі України наявні 4 роди комахоїдних рослин — росичка (*Drosera* L.) та альдрованда (*Aldrovanda* L.) з родини росичкових (*Droseraceae*), товстянка (*Pinguicula* L.) та пухирник (*Utricularia* L.) із родини пухирникових (*Lentibulariaceae*).

До них належать 12 видів комахоїдних рослин:

Товстянка звичайна (*Pinguicula vulgaris* L.),

Товстянка альпійська (*Pinguicula alpina* L.),

Товстянка двоколірна (*Pinguicula bicolor* Wołoszcz.),

Пухирник звичайний (*Utricularia vulgaris* L.),

Пухирник малий (*Utricularia minor* L.),

Пухирник середній (*Utricularia intermedia* Hayne),

Пухирник Брема (*Utricularia bremii* Heer),

Пухирник південний (*Utricularia australis* R.Br., або *Utricularia neglecta* Lehm.)),

Росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia* L.),

Росичка середня або Росичка проміжна (*Drosera intermedia* Hayne),

Росичка довголиста або Росичка англійська (*Drosera longifolia* L. або *Drosera anglica* Huds.),

6. Рослини - рекордсмени

Хевреулія пагононосна
(*Chevreulia stolonifera*)

Американському рослині з сімейства складноцвітих хевреулії пагононосної (*Chevreulia stolonifera*) Належить рекорд по дальності польоту насіння. З повітряними потоками вони здатні долати відстань

більш ніж в 7,5 тис. км.

Насіння ентади гігантської (*Entada scandens*)

Не менш 12 тис. кілометрів проплавали насіння тропічної ліани із сімейства бобових - ентади гігантської (*Entada scandens*). Великі, до 1 м завдовжки, боби цієї рослини здатні більше року проводити в

солоній морській воді, не втрачаючи схожості насіння. Близько року можуть плавати в прісній воді заповнені повітрям шкірясті мішечки осок.

Сить кругла (*Cyperus rotundus*)

Найпоширенішим бур'янів, заселили територію більш ніж 100 країн, є родичка осок - **сить кругла** (*Cyperus rotundus*). На щастя, в Росії крім Кавказу, вона практично не зустрічається.

Бразильське рослина **водний гіацинт, або ейхорнія товстоножка** (*Eichhornia crassipes*, з сімейства Pontederiaceae) Поширилося майже у всіх великих водосховищах, а також річках і озерах тропічного Старого і Нового Світу, ставши злісним водним бур'яном.

Ейхорнія товстоножка
(*Eichhornia crassipes*)

Солерос європейський
(*Salicornia europaea*)

Одним з найбільш солестійких наземних рослин є **солерос** (*Salicornia europaea*, з родини лободових). Він росте на морських узбережжях і солончаках при концентрації

солей в ґрунтових водах до 6%. А його насіння сходять навіть в 10% -ному соляному розчині. Друге за величиною сімейство класу однодольних - злаки, до нього ставиться від 8 до 10 тис. видів.

Злаки поширені повсюдно, вони зустрічаються навіть на крайніх межах поширення рослинності - в Антарктиді і на арктичних островах.

Дуналіелла солончакова
(*Dunaliella salina*)

Зелена водорість дуналіелла солончакова (*Dunaliella salina*)

Може існувати в солоних озерах з концентрацією солі 285 г / л. У класі дводольних найбільше сімейство - складноцвіті. У нього входить близько 900

пологів, що включають від 13 до 20 тис. Видів. Подібно злакам, складноцвіті поширені повсюдно - від Арктики до Антарктики, від рівнин до високогір'я.

Найпівнічніша точка на Землі, де зустрічається квіткова рослина - **роговик альпійська (*Cerastium alpinum*, з сімейства гвоздикових)** - острів Локвуд, який знаходиться в

Роговик альпійська (*Cerastium alpinum*)

Канадському Арктичному архіпелазі – 83°24' пн. ш . Далі на північ зустрічаються тільки деякі мохи та лишайники.

Найпівденніша межа

поширення квіткових рослин пролягає між 64° і 66° пд.ш. на Антарктичному материк і антарктичних островах. Тут, в мохово-лишайникових пустелях Антарктиди,

зустрічається два види квіткових рослин - колобантус

толстолістний (*Colobanthus crassifolius*, з сімейства

гвоздикових) і злак щучка

антарктична (*Deschampsia*

Колобантус толстолістний (*Colobanthus crassifolius*)

antarctica).

Найбільшою швидкістю росту володіє один з родичів бамбука - злак листоколосник їстівний (*Phyllostachys edulis*),

В дикому вигляді зустрічається

Листоколосник їстівний (*Phyllostachys edulis*)

на півдні Китаю. Щодобовий приріст пагонів цієї рослини досягає 40 см, тобто 1,7 см на годину. Всього за кілька місяців листоколосник виростає на 30-метрову висоту, досягаючи 50 см в діаметрі.

Горець пташиний (*Polygonum aviculare*)

Існують рослини, поширені на всіх континентах Землі. Вони отримали назву космополітичним. У п'ятірку найбільш широко поширених рослин входять: **грицики** (*Capsella bursa-pastoris*, з сімейства хрестоцвітних), **спориш або горець пташиний** (*Polygonum aviculare*), з сімейства гречаних), **тонконіг однорічний** (*Poa annua* зі злаків), **мокриця або зірочник середній** (*Stellaria media*, з сімейства гвоздикових) і **кропива дводомна** (*Urtica dioica*, сімейство кропив'яні).

Самим різноманітним за кількістю видів родом квіткових рослин вважається **ястребинка** (*Hieracium*, сімейство

Нечуйвітер зонтичний
(*Hieracium umbellatum*)

складноцвітих). Види ястребінок дуже мінливі, крім того, є безліч перехідних форм. Тому розміри цього роду різними ботаніками оцінюються від 1 до 5 тис. видів.

Сосна остистая
(*Pinus longaeva* або *P. aristata*)

Найстарішим деревом на Землі вважається теж голонасінна рослина - **сосна остистая** (*Pinus longaeva* або *P. aristata*), що росте в горах Східної Невади. Радіовуглецевий метод аналізу

показав, що вік цього дерева становить близько 4900 років.

Одним з найбільш «товстих» дерев в світі вважається, з сімейства бомбаксових). Діаметр стовбура найбільшого з описаних баобабів становив близько 9 м.

Африканський баобаб
(*Adansonia digitata*)

Самим «довгим» деревом на Землі є ліановідний **пальма ротанг** (рід *Calamus*, сімейство пальмових). Її загальна довжина, за різними даними, сягає від 150 до 300 м. Цікаво, що діаметр стовбура в основі при цьому не перевищує у

Ротангова пальма (*Calamus rotang*)

ротанга декількох сантиметрів. Стебла ротанга тягнуться з дерева на дерево, утримуючись на рослинах-підпорах за допомогою міцних шипів, розташованих на середніх жилках великих перистих листя. Сумарна довжина всіх коренів чотиримісячного рослини озимого жита складає більше 619 км.

Найбільшими в світі листям володіє зростаюча в Бразилії пальма рафія тедигера (*Raphia taedigera*). При 4-5-метровому черешку її периста листова пластинка досягає довжини

Рафія тедигера (*Raphia taedigera*)

більше 20 м і ширини близько 12 м.

Вікторія амазонська (*Victoria amazonica*, синонім - *V.regia*)

Найбільше листя з цільної платівкою має амазонська латаття - вікторія амазонська (*Victoria amazonica*, синонім -

V.regia, з сімейства кувшинкових). Їх діаметр досягає 2 м, а максимальна «вантажопідйомність» при рівномірному навантаженні - 80 кг.

Корифа зонтична
(*Corypha umbraculifera*)

Найбільшими суцвіттями володіє пальма **корифа зонтична** (*Corypha umbraculifera*), що виростає в південно-східній Азії і на острові Шрі-Ланка. Висота її суцвіття досягає 6 м, а число квіток в суцвітті - півмільйона.

Рекорд за тривалістю цвітіння встановила пальма **каріота пекуча, або кітуль** (*Caryota urens*). Ця дерево, що росте в південно-західній Азії, цвіте один раз в житті, після чого гине. Однак цвітіння триває безперервно протягом декількох років.

Кітуль (*Caryota urens*)

Гарбуз звичайний (*Cucurbita pepo*)

Найбільші в світі плоди ростуть на трав'яниста рослині звичайної гарбуза (*Cucurbita pepo*) - Вони можуть мати вагу більше 92 кг.

Найдрібніші серед квіткових рослин насіння має паразитична рослина **вовчок** (*Orobanche ionantha*, з сімейства заразихових). Вага одного насіння складає всього одну стомільйонний частку грама.

Вовчок (*Orobanche ionantha*)

Азіатський ямс (*Dioscorea alata*)

Найбільші бульби (видозмінені підземні пагони) утворює рослина **азіатський ямс** (*Dioscorea alata*, з сімейства діоскорейних). Бульби окультуреного ямса можуть

досягати маси 50 кг. Вони вживаються в їжу печеними або вареними, і за смаком нагадують картоплю.

Раффлезія Арнольді (*Rafflesia arnoldii*)

Найбільший в світі квітка - у паразитного рослини тропічних лісів заходу Суматри, описаного в 1821 р - **раффлезії Арнольда** (***Rafflesia arnoldi***, з сімейства раффлезієвих). В даний час його максимальні розміри

оцінюються в 45 см в діаметрі при масі в 7 кг.

Рекордсменом по площі, займаної кроною, вважається індійський баньян, або **фікус бенгальський** (***Ficus bengalensis***, з сімейства

Фікус бенгальський (*Ficus bengalensis*)

тутових,). Цей фікус утворює на бічних гілках велику кількість повітряних коренів, які, досягаючи землі, вкорінюються і перетворюються в помилкові стовбури. В результаті величезна крона дерева тримається на кореневих підпорах. Найвідоміший з баньянів зростає в ботанічному

саду міста Калькутти. У 1929 р, коли проводилися вимірювання, окружність його крони перевищувала 300 м (трохи менше 100 м в поперечнику), а число «стволів» - повітряних коренів - досягало 600.

Лотос горіхоносний (*Nelumbo nucifera*)

Насіння лотоса горіхоносного (*Nelumbo nucifera*), сімейство лотосів, виявлені в 1951 р в Японії, в торф'яному болоті на глибині 5,5 м, знаходилися в човні, що належав людині кам'яного віку.

Після вилучення їх з торфу, вони проросли, лотоси нормально розвивалися і цвіли. Поховання цього насіння в торфі без доступу кисню сприяло збереженню їхньої життєздатності. Радіовуглецевий метод аналізу показав, що цьому насінню було не менше 1040 років.

Найбільші супліддя характерні для хлібного дерева з сімейства тутових, точніше - одного з його видів, джекфрута (*Arctocarpus*

Джекфрут (*Arctocarpus heterophyllus*)

heterophyllus). Маса одного супліддя становить близько 40 кг, довжина - близько 90 см, ширина - до 50 см

Найвищим деревом на Землі в даний час вважається **секвойя вічнозелена** (*Sequoia sempervirens*).

Найбільше з вірогідно виміряних в минулому столітті дерев росло в Національному парку секвой США, мало висоту 120 м і називалося «Батько лісів». Найвища з живучих нині секвой росте в штаті Каліфорнія.

Її висота в 1964 р становила 110 м 33 см. Дерево має власне ім'я «Говард Ліббі».

Секвойя вічнозелена
(*Sequoia sempervirens*)

Верблюжа колючка (*Alhagi camelorum*)

Самим «жаростійким» сухопутним рослиною є верблюжа колючка (*Alhagi camelorum*, з сімейства бобових). Вона виносить температуру до +70.

7. Дивовижне у рослинному світі

України

Флора України відзначається різноманітністю. На території країни налічують до 16000 видів нижчих і вищих рослин, у тому числі судинних рослин 4400 видів.

Найбагатша видами флора Криму (понад 3000 видів) та Карпат (понад 2200 видів).

Дуб в урочищі Юзефії

Найстарішим деревом в Україні вважається 1300-річний дуб в урочищі Юзефії Рівненської області. У селі Верхня Хортиця росте 800-річний дуб, під яким, за легендами, стояли загони руських

князів Олега та Святослава, відпочивали Б.Хмельницький, Т.Шевченко, І.Ренін, М.Лисенко. Охоплення його стовбура — понад 8 м. У країні взято на облік 3295 унікальних дерев віком понад сто років.

Рекордсменами по висоті можна вважати модрина європейську в Рахові,

Модрина європейська
(*Larix decidua*)

яка у 140 років мала висоту 54 м, а також кілька ялиць в урочищі Чемернар Берегометського лісокомбінату па Буковині. їхня висота сягає 45 м.

Найменше дерево з тих, що ростуть в Україні, — верба

Верба туполиста (*Salix retusa*)

туполиста. Висота її — 12-15 см. Зустрічається на вологих вапнякових скелях в альпійському поясі Карпат, зокрема на горі Близпиця.

Найменшу квітку серед рослин України (діаметром 0,5 мм) має водоплаваюча рослина — **ряска мала**, котра водиться у стоячих водах по всій країні, та **вольфія безкоренева**, яку найчастіше можна побачити у водоймах лісостепу.

Ряска мала (*Lemna minor L.*)

Вольфія безкоренева (*Wolffia arrhiza*)

8. Незвичайні рослини

Десмодіум гіранс (*Desmodium gyrans*)

Десмодіум гіранс - танцююча рослина (*Desmodium gyrans*)

Ця рослина зростає в тропічній Азії. Десмодіум, що обертається (*Desmodium gyrans*) вражає уяву не зовнішнім виглядом, а вмінням танцювати. Справжнісінька

танцююча квітка, яка живе своїм власним життям і танцює, радіючи сонячним променям. При погляді на десмодіум світ стає яскравішим і веселішим.

Десмодіум, що обертається - це чагарник, який досягає 1,2 метра у висоту, має листя довгастої форми, що нагадують еліпс, причому верхні листки рослини набагато більші, ніж бічні. Квіти дрібні і зібрані групами у вигляді кистей.

Завдяки своїй незвичайній особливості десмодіум, що обертається завоював любов багатьох садівників світу, як професіоналів, так і аматорів. Дивний той факт, що вночі рослина засинає, і рух листя повністю припиняється до наступного сходу сонця. Для тих, хто збирається виростити

десмодіум в домашніх умовах, варто звернути особливу увагу на освітлення, воно має бути яскравим і інтенсивним.

Аморфофаллус титанічний
(*Amorphophallus titanum*)

Аморфофаллус титанічний (*Amorphophallus titanum*)

Вперше аморфофаллус був виявлений в тропічному лісі італійським вченим, в 1878 році. Мандрівник був вражений не тільки розмірами рослини, але і жахливим запахом, який поширювався навколо. Запах аморфофаллуса нагадує запах тухлих яєць і риби, що зіпсувалася. За зовнішнім виглядом рослина схожа на кукурудзяний качан гігантських розмірів. Пелюстки квітки довгастої форми, жовтого кольору зовні і бордового з внутрішньої сторони.

Аморфофаллус титанічний живе близько сорока років, але цвіте всього кілька разів за весь період свого життя. У землі знаходиться величезна бульбіна рослини, вага якої, в деяких випадках, сягає п'ятдесяти кілограм. З бульби розвивається зелене стебло, у верхній частині якого знаходиться один великий лист і кілька маленьких. А вінчає композицію

незвичайна квітка титанічних розмірів. Щорічно старе листя відмирає, а на їх місці ростуть нові зелені листочки. Температура верхньої частини квітки близька до температури людського тіла, завдяки цій властивості ця незвичайна рослина привертає величезну кількість комах, які її запилюють. Після завершення повного циклу життєдіяльності коріння аморфофаллуса засинають, щоб через 4 місяці прокинутися і повторити весь життєвий цикл спочатку.

Хоча в деяких східних країнах, таких як Китай, Індокитай і Японія, аморфофаллус навіть використовують у їжу. З бульб рослини виготовляють борошно, напевно, тому в Індокитаї аморфофаллус називають «слонячий хліб».

Вельвічія дивовижна (*Welwitschia mirabilis*)

Вельвічія дивовижна
(*Welwitschia mirabilis*) - дерево
або кущ?

Зростає в безплідних
пустелях Південно-Західної
Африки, точніше в прибережній
пустелі Намібії.

Являє собою стовбур, схожий на величезний пеня або обрубок дерева, здебільшого прихований в землі, увінчаний двома шкірястими безсмертними листям. Незвичайні величезні листя цієї рослини, що досягають до 6 метрів у довжину, безсмертні в прямому сенсі слова! Адже вони живуть до двох тисяч років - така найбільша тривалість життя вельвичі.

У дорослої вельвичі листя може підсихати на кінцях і розриватися на довгі стрічки, а деякі представники цього виду, що ростуть поруч, зростаються між собою і утворюють величезну рослину-монстра.

Досі не зрозуміло, що ж таке вельвичія? Це не дерево і не трава, не кущ і не ягода, а щось зовсім незвичайне. Єдиним джерелом вологи доступним для вельвичі в посушливій безводній пустелі, є туман, який зрідка огортає узбережжя. Туман осідає на листках, перетворюючись на крапельки безцінної вологи, яку поглинають спеціальні продихи, розташовані прямо на поверхні рослини. Ті краплі, які встигають скотитися з поверхні листа, тут же підбирають крихітні корінці рослини, які виходять прямо на поверхню.

Вельвічії бувають, як жіночої, так і чоловічої статі. А навесні у жіночих особин вельвічії з'являється біле насіння з легкими паперовими крильцями, які розносить по безкрайніх просторах пустелі легкий весняний вітер.

У виняткових випадках деяким досвідченим садівникам вдавалося виростити вельвічію в оранжереї.

Раффлезія Арнольді (*Rafflesia arnoldii*)

Раффлезія Арнольді
(*Rafflesia arnoldii*) або «трупна лілія»

Вона відноситься до сімейства паразитичних рослин, які не живуть самостійно, а отримують харчування за рахунок життєвої сили рослин-господарів, в якості яких виступають ліани. Виростають раффлезії на островах Калімантан, Суматра і Ява.

Раффлезія Арнольді являє собою величезну квітку, криваво-червоного кольору, що складається з п'яти м'ясистих товстих пелюсток. Вони усіяні білими наростами, за зовнішнім виглядом нагадують бородавки.

У Раффлезії Арнольдї відсутні листя і коріння, вона випускає довгі нитки, які обвивають корінь або стебло іншої рослини, за рахунок якого рослина отримує всі необхідні для свого росту і розвитку речовини. Насіння Раффлезії дуже маленькі, не більші за зернятка маку. Коли таке насіння потрапляє під кору рослини-господаря, на його поверхні не залишається ніяких слідів і тільки через півтора року з'являється незвичайний нарост, що віддалено нагадує нирку, а ще через дев'ять місяців дозріває бутон.

Квітка Раффлезії Арнольдї досягає розміру до одного метра в діаметрі і важить до одинадцяти кілограм. Зовні квітка раффлезії нагадує величезний шматок сирого м'яса. Він поширює гнильний запах і тоді стає ясно, чому в перекладі назва квітки звучить як «трупна лілія». Період цвітіння триває зовсім небагато, всього 3-4 дні, після чого ця

Гіднора африканська (*Hydnora africana*)

незвичайна рослина перетворюється на непривабливу масу чорного кольору.

Гіднора африканська
(*Hydnora africana*): маловідомий африканський хижак

Батьківщина - східна Африки. Поширена вона і на Мадагаскарі. Просто так його зустріти складно.

Гіднора - це відомий фахівцям рід рослин, що входять в сімейство гіднорових. Рід складається з 12 видів. Гіднора африканська є комахоїдним квіткою і паразитом. Його вегетативна складова знаходиться всередині гілки або кореня господаря, і зовні вона не видна, тому тіло рослини становить одну квітку або суцвіття. Відразу сказати, що ця рослина таке, досить важко, тому що зовні *Hudnora Africana* більше схожа на гриб. Істинне своє обличчя вона показує тільки тоді, коли розкриває квітка. Але відбувається це дуже рідко: незвичайна рослина буде наполегливо чекати поки в Південній Африці, там, де вона живе, проллється достатньо опадів.

На поверхні квітка може не з'являтися декілька років, але коли випадає достатньо опадів, це цікаве створіння розпускає яскраво пофарбований зсередини бутон, який може вирости до 10-15 сантиметрів. Яскравим забарвленням і гнильним запахом він привертає різних жуків, що допомагають йому запилюватися. Плоди рослини їстівні. Місцеві жителі застосовують їх для приготування різноманітних страв, а

коріння і квітки використовують для лікування серцево-судинних захворювань.

Лялькові оченята (*Doll's Eye*)

Лялькові оченята (*Doll's Eye*): рослина-інопланетянин

Як правило, вона виростає в горах Північної Америки (на сході).

Зовнішній вигляд цієї рослини може налякати будь-яку людину, а насправді, рослина ця смертельної небезпеки не представляє. Крім того, такі милі ягідки на червоних ніжках з'являються на світ у другій половині літа.

Але потрібно зауважити, що рослина є отруйною, її застосування в їжу може викликати блювоту, нудоту, болі в животі, судоми і навіть втрату свідомості, але летального результату в будь-якому випадку не передбачається, і це не може не радувати.

До речі, ця рослина успішно використовується в медицині. Виявляється, це чудовий седативний засіб, що застосовується в сучасній гінекології.

Говіння солодке (*Hovenia dulcis*)

Говіння солодке *Hovenia dulcis*: льодяники на гілках

У народі воно відоме як цукеркове дерево, а вчені дали йому ім'я говіння солодке або *Hovenia dulcis*.

Незрілі плоди чудо-рослини мають яскраво-жовте забарвлення, рубіново-червоний колір говорить про те, що «льодяники» дозріли. Крім химерної довгастої форми і солодкого смаку плоди вельми ароматні. Ті, хто пробував незвичайні «цукерки», кажуть, що найбільше вони нагадують барбариски.

Ягоди можна їсти і прямо з гілок, і заготовити про запас: з них варять джеми і варення, цукати, компоти, сиропи, роблять соки та настоянки. До речі, цукеркове вино крім приємного смаку має зцілювальну дію. Воно благотворно впливає на нирки, печінку, позбавляє від болю в суглобах.

Про лікувальні властивості говінні було відомо з незапам'ятних часів, недарма тибетські монахи величали її ліками від тисячі недуг. Плодами цукеркового дерева лікувалися ще у Вавилоні та давній Індії.

Греки і римляни також гідно оцінили смак і зцілюють якості незвичайної рослини. Вона вважалася символом процвітання, успіху, їй приписували чудодійну можливість миттю повертати сили і бадьорість.

Альдрованда пухирчата
(*Aldrovanda vesiculosa* L)

Альдрованда пухирчата (*Aldrovanda vesiculosa* L)

Рослина з красивою назвою Альдрованда пухирчата обожнює селитися в дрібних, стоячих водах ставків і озер, багатих донними відкладеннями. Вона любить тепле літо і чисту природу. Зустріти Альдрованді можна скрізь, крім Антарктиди і крайньої півночі.

У цієї незвичайної рослини немає коренів, що дає їй можливість вільно плавати у водоймі. Зовні - це невелика, нічим не примітна травичка, що має плаваючі ниткоподібні стебла з густим маленьким листям. На листі є подовжені клиноподібні черешки, покриті на кінцях довгими віями. Тут же розташовується двостулкова пластинка зі здуттям посередині і невеликими щетинками на зовнішній стороні і по краях.

Роздратування ніжних волосків, що покривають листя, призводить до складання листка, краї якого при цьому заходять один за інший. Незвичайні фото і відео, які відображають цей процес, показують, що таким чином Альдрованда ловить і успішно перетравлює дрібних ракоподібних і личинок, які намагаються знайти притулок від ворогів серед, здавалося б, мирного і надійного листя.

Багато листя незабаром, після перетравлення свого першого улову, відмирають. Але їм на зміну дуже швидко приходять нові, які продовжують полювання, підло прикидаючись друзями дрібних тварин.

Рунична квітка (*Zelena kolba*)

Плоди руничної квітки (*Zelena kolba*)

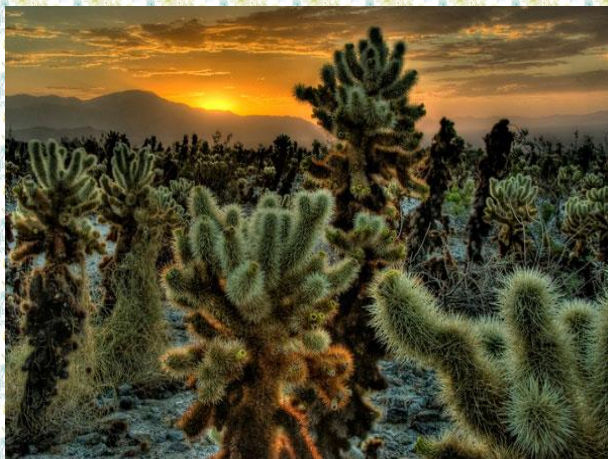
Страхітливі форми плодів «китайської руничної квітки» дивно схожі на маленьких картопляних чоловічків.

Дивлячись на незвичайні фото із зображенням цього дива природи, неможливо позбутися думки про втручання якщо не понад природних, то, як мінімум, інопланетних сил.

Але китайські селяни не замислюються про міжпланетні контакти. Вони викорчовують крихітних жителів підземелля з ґрунту, щоб використовувати їх беззахисні голі тіла для лікування багатьох захворювань, наприклад: СНІДУ, раку, імпотенції, недоумства і безлічі інших.

Перш ніж перетворити чоловічків в цілющий порошок та інші зілля, їх піддають жорстоким тортурам: розчленуванню, замочуванню в самогоні, кип'ятінню. Тільки так, на думку китайських селян, можна отримати панацею від будь-яких захворювань.

Тим часом вчені запевняють, що ніякі це не інопланетяни. Рунічну квітку садять в глиняну грудку потрібної форми, щоб восени викопати плід незвичайного виду.

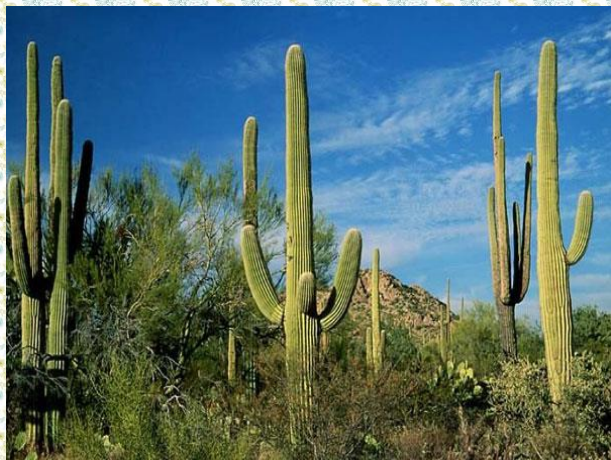

Опунція Біджелоу (*Opuntia bigelovii*)

Опунція Біджелоу (*Opuntia bigelovii*)

Опунція Біджелоу — незвичайний вид кактусів. Досягає 2 метрів у висоту. Найбільше скупчення цієї рослини в Національному парку

Joshua–Tree в Каліфорнії. Опунція цінна своїми плодами, її також використовують у вигляді живоплоту і в якості корму для тварин.

Карнегія гігантська (*Carnegiea gigantea*)

Карнегія гігантська (*Carnegiea gigantea*)

Самим дивним у цієї рослин є її розміри це рослина розміром з дерево. Росте в Арізоні, Мексиці і Каліфорнії. Карнегія може досягати у висоту 14 метрів, при цьому її діаметр становить до 3 метрів. Окремі кактуси живуть до півтора століття.

Непентес Вентрата (*Nepenthes Ventrata*)

Непентес (*Nepenthes*)

Практично всі рослини цього роду можна сміливо назвати хижаками, так як вони отримують необхідні живильні речовини шляхом перетравлення спійманих комах. У рослини листя нагадують за формою латаття. Для залучення комах на внутрішній поверхні «кувшинчики» є спеціальні клітини, які виділяють

чарівний нектар, також присутні клітини-волоски, які служать для утримання спійманої жертви. Пастка дуже витончена тому жертви і зісковзують вниз, де потрапляють у воду і тонуть.

Венерина мухоловка (*Dionaea muscipula*)

Венерина мухоловка (*Dionaea muscipula*)

Практично всі рослини цього роду можна сміливо назвати хижаками, так як вони отримують необхідні живильні речовини шляхом

перетравлення спійманих комах. У рослини листя нагадують за формою латаття. Для залучення комах на внутрішній поверхні «кувшинчики» є спеціальні клітини, які виділяють чарівний нектар, також присутні клітини-волоски, які служать для утримання спійманої жертви. Пастка дуже витончена тому жертви і зісковзують вниз, де потрапляють у воду і тонуть.

Пуйя Раймонда (*Puya raimondii*)

Ця рослина росте в Перуанських і Болівійських Альпах. Вона відома тим, що володіє найбільшим суцвіттям, яке у

Пуйя Раймонда (*Puya raimondii*)

висоту досягає 12 метрів, а в діаметрі до 2,5 метрів. До його складу входить 10 тисяч простих квіток. Цвіте пуйя лише раз у житті, досягнувши свого 150-річчя, після чого рослина вмирає.

Онгаонга (*Urtica ferox*) або новозеландське кропивне дерево

Ця рослина має деревоподібний стовбур, а її колючки незвично небезпечні. В них міститься мурашина кислота і гістамін. Кропивне дерево може

Онгаонга (*Urtica ferox*)

досягати 5 метрів у висоту, найменший дотик до нього призводить до появи хворобливого опіку. Відомі випадки загибелі від отрути дерева коней, собак і мінімум однієї людини. Цікаво, що рослина є основною їжею личинок метелика Червоний адмірал.

Гінкго дволопатеве (*Ginkgo biloba*)

Реліктова рослина, що росте в Китаї. Вид виник ще 16 мільйонів років назад, таким чином ця рослина найдавніше з

Гінкго дволопатеве (*Ginkgo biloba*)

тих, хто росте на планеті. Іншою назвою гінкго є "срібний абрикос". За формою це дерева з опадаючими листям, висота рослин може досягати 30 метрів. Деякі дерева можуть жити до 2500

років.

Кліантус (*Clianthus*)

Вже в 1844 році ця красива квітка була офіційно визнана зникаючим видом. Вона росте на Канарських островах. Вчені вважали, що рідкість квітки

Кліантус (*Clianthus*)

обумовлена його природнім запилювачем - нектарницями, які самі давно вимерли. Проводилися навіть експерименти з відтворення іншого природного запилювача, однак з 2008 року жодного плоду не з'являлося.

Кокия Кука (*Cordia alliodora*) Це рідкісне дерево можна зустріти на Гаваях.. У 1950 році зів'яв останній паросток дерева і його визнали вимерлим. Вдалося врятувати тільки 1 гілку, з якої терплячі ботаніки змогли виростити цілих 23

Кокия Кука (*Kokia cookei*)

нових дерева. Вони і сьогодні ростуть в різних районах цих островів. А саме кокіо являє собою невелике дерево 10-11 метрів у висоті. В період цвітіння воно буквально вибухає сотнями

яскравих червоних квіток.

Жовті черевички (*C. flavum*)

Під таким ім'ям відомий рідкісний вид дикої орхідеї, що росте в Європі. У тепличних умовах рослина практично не живе, що і обумовлює її рідкість і

Жовті черевички (*C. flavum*)

високу вартість квітки. Так, в Англії вона коштує близько 5 тисяч доларів. А проживає орхідея в симбіозі з особливим видом грибів. Той дає прожиток своєму сусідові, поки його дорослі листя не навчаться добувати собі їжу самостійно.

Червона камелія (*Camellia*)

Цю рослину вважають рідкісною на Землі. Існує всього 2 відомих примірника камелії. Один росте в саду в Новій

Червона камелія (*Camellia*)

Зеландії, а інший лондонській теплиці. Батьківщина її Китай. Пройшли роки, в самій Піднебесній квітка практично зникла. Хоча камелія і зветься червоною, її квіти володіють

яскраво-рожевим забарвленням, нагадуючи троянди.

Воллемія благородна (*Wollemia nobilis*)

В серпні 1994 р. Д. Нобл забрався в один з найбільш диких куточків Національного парку "Воллемі", де виявив декілька дивних дерев. Найвище з них зі

Воллемія благородна (*Wollemia nobilis*)

стволом метрового діаметру досягало 35 м. Стволи були покриті шоколадно-коричневою губчастою корою, схожою на бульбашки шоколаду, а гілки - густо усаджені великими широкими хвоїнками, причому молоді хвоїнки були помітно яскравішими за старі. Цей вид реліктових хвойних рослин отримав назву Воллемія Нобіліс – по іменах парку і

першовідкривача. Популяція вкрай мала: відомо всього 23 дорослих дерева (найстарішому близько 400 років).

Калір-канда (*kalir-kanda*)

Калір-канда (*kalir-kanda*)

В індійських лісах є багато незвичайних рідкісних рослин, серед яких найбільш вражаючою є калір-канда. Вона має унікальні властивості.

Людина

може «наїстися» одним-двома листочками цього дерева на цілий тиждень. Почуття голоду просто зникає майже на сім днів. Вражає те, що у листках цієї рослини немає жодних поживних речовин. З неї виготовляють таблетки та настої.

Ясенець білий (*Dictamnus albus*)

Ясенець білий (*Dictamnus albus*)

На мальовничих схилах Товтр є багаторічна трав'яниста рослина завдовжки до 4 м, листя якої трішки схоже на листя ясена. Тому її називають тут білим

ясенцем.. Інша назва рослини — неопалима купина, котра повністю відповідає її незвичайним властивостям: від

запаленого сірника вона спалахує яскравим блакитним полум'ям, залишаючись при цьому неушкодженою. Справа в тому, що рослина вкрита безліччю залозистих волосків, які виділяють ефірну олію. У безвітряний жаркий сонячний день її нагромаджується так багато, що вона може самозайнятися. Цю властивість рослини – горіти і не згорати – описано у Законі Божому. Коли Мойсей підійшов до куща, щоб розгадати загадку дивної рослини, Бог заговорив до нього з палаючого куща, призвав вивести народ Ізраїлю із Єгипту у землю Обітовану. У народній медицині її використовують при лікуванні малярії, каменів у нирках, ревматизму, екземи.

Дурман індійський (*Datura innoxia*)

Важко повірити, що квітка може спричинити сміх. Але це так. На Аравійському півострові в Південно-Західній Азії є рослина, яка називається квіткою сміху. Її насіння розміром з

Дурман індійський (*Datura innoxia*)

горошину здатне викликати у людини сміх протягом 30-35 хв., після чого вона засинає. Місцеве населення використовує “зерна сміху” для втамування зубного болю

Це багаторічна (однорічна в культурі), опушена, трав'яниста лікарська рослина. яка відноситься до родини пасльонових. У неї пряме, вилчасто-розгалужене, порожнисте стебло заввишки 80 – 140 см. Нижня частина стебла має червонувато-фіолетовий колір. Листя черешкове, чергове, велике, з цілими краями, яйцеподібної або видовжено-яйцеподібної форми. Верхні листки зближені попарно. Квіти дурману індійського правильні, двостатеві, одиничні, великі, розташовані у розвилках стебел. Віночки квітів мають білий колір, пелюстки зрослі, форма квітів лійкоподібна з відгином, довжина квітки становить 15 – 20 см. Плоди цієї рослини – вкриті шипами сферичної форми коробочки. Вона цвіте з липня по жовтень, а плоди досягають з серпня по жовтень.

Предметний показник

Азіатський ямс 35
Альдрованда 26
Альдрованда пухирчаста 26, 51, 52
Аморфофаллус титанічний 41, 49

Барвінок малий 5
Бібліси 23

Вельвічія дивовижна 43-45
Венерина мухоловка 22, 54
Вербá туполиста 41
Верблюжа колючка 38
Вікторія амазонська 33,43
Вовчок 35
Воллемія благородна 58
Вольфія безкоренева 41

Гарбуз звичайний 35
Генлісея 25
Гіднора африканська 46, 47
Гінкго дволопатеве 55
Говіння солодке 48
Горець пташиний 31
Горобина домашня 7
Грицики 31

Десмодіум гіранс 41
Дуб черешчатий 9, 39
Дурман індійський 60, 61
Дуналієлла солончакова 29
Джекфрута 37,38

Евкалипт різнобарвний 11,12
Ейхорнія товстоножкова 28
Ентада гігантська 27

Жовті черевички 57

А

Dioscorea alata
Aldrovanda L.
Aldrovanda vesiculosa L.
Amorphophallus titanum

Б

Vinca minor L.
Byblis

В

Welwitschia mirabilis
Dionaea muscipula
Salix retusa
Alhagi camelorum
Victoria amazonica
Orobanchae ionantha
Wollemia nobilis
Wolffia arrhiza

Г

Cucurbita pepo
Genlisea
Hydnora africana
Ginkgo biloba
Hovenia dulcis
Polygonum aviculare
Sorbus domestica
Capsella bursa-pastoris

Д

Desmodium gyrans
Quercus robur
Datura innoxia
Dunaliella salina
Arctocarpus heterophyllus

Е

Eucalyptus diversicolor
Eichhornia crassipes
Entada scandens

Ж

C. flavum

Зірочник середній 31

Календула лікарська 17

Калір-канда 59

Карнегія гігантська 59

Кітуль 34

Кокия Кука 56

Колобантус толстолістний 30

Корифа зонтична 34

Кліантус 56, 57

Красоля велика 17

Кропива дводомна 31

Латук дикий 11, 12

Листоколюсник їстівний 30

Лотос горіхоносний 37

Лялькові оченята 48

Маруна червона 18

Модрина європейська 39, 40

Непентес 53

Непентес Вентрата 53

Нечуйвітер зонтичний 31

Онгаонга 55

Опунція Біджелоу 52, 53

Пальма ротанг 32, 33

Пухирники 21, 24

Пуйя Раймонда 54

Пухирник Брема 25

Пухирник звичайний 26

Пухирник малий 26

Пухирник південний 26

Пухирник середній 26

Рафія тедигера 34

Раффлезії Арнольда 36, 45, 46

Росичка довголиста 26

Росичка англійська 26

Росичка середня або Росичка проміжна 26

З

Stellaria media

К

Calendula officinalis

Kalir-kanda

Carnegiea gigantea

Caryota urens

Kokia cookei

Colobanthus crassifolius

Corypha umbraculifera

Clianthus

Tropaeolum majus

Urtica dioica

Л

Lactuca serriola

Phyllostachys edulis

Nelumbo nucifera

Doll's Eye

М

Pyrethrum coccineum

Larix decidua

Н

Nepenthes

Nepenthes Ventrata

Hieracium umbellatum

О

Urtica ferox

Opuntia bigelovii

П

Calamus rotang *Desmodium gyrans*

Utricularia i *Polypompbolyx*

Puya raimondii

Utricularia breinii Heer

Utricularia vulgaris L.

Utricularia minor L.),

Utricularia australis R.Br. або *Utricularia neglecta* Lehm.)

Utricularia intermedia Hayne

Р

Raphia taedigera

Rafflesia arnoldi

Drosera longifolia L.

Drosera anglica Huds.

Drosera intermedia Hayne

Росичка круглолиста 26
Росичкові 21
Роговик альпійський 29
Рунічна квітка 51, 52
Ряска мала 41

Сараценія 21
Сараценія пурпурова 21, 22
Секвойя вічнозелена 38
Сильфіум 11, 12
Сить кругла 28
Солерос європейський 28, 29
Сосна остистая 32

Товстянка альпійська 26
Товстянка двоколірна 26
Товстянка звичайна 26
Товстянкові 23
Тонконіг однорічний 31

Фікус бенгальський 36

Хевреулія пагононосна 37

Часник 8
Червона камелія 57,58
Чорнобривцеві 17
Чорнобривці розлогі 17

Щитник чоловічий 10
Щучка антарктична 30

Ясенець білий 59
Ястребинка 31

Drosera rotundifolia L.
Droseraceae
Cerastium alpinum
Zelena kolba
Lemna minor L.

С

Sarracenia
Sarracenia purpurea
Sequoia sempervirens
Silphium laciniatum
Cyperus rotundus
Salicornia europea
Pinus longaeva або *P. aristata*

Т

Pinguicula alpina L.
Pinguicula bicolor Wołoszcz.
Pinguicula vulgaris L.
Pinguicula
Poa annua

Ф

Ficus bengalensis

Х

Chevreulia stolonifera

Ч

Allium sativum
Camellia
Tagetes
Tagetes erecta

Щ

Dryopteris filix-mas (L.)
Deschampsia antarctica

Я

Dictamnus albus
Hieracium

Список використаних джерел

1. Акимушкин И. Занимательная биология. — М.: Молодая гвардия, 1975. — 240 с.
2. Андрієнко Тетяна Леонідівна|Андрієнко Т. Л. Комахоїдні рослини України / Під ред. В. В. Протопопової. — Київ: Альтерпрес, 2010. — 80 с.
3. Велика ілюстрована енциклопедія школяра: «Махаон-Україна» 2002.-498с.
4. Вихрущ В.О. Природознавство в цифрах і фактах. Довідник для вчителів та учнів початкових класів.-Тернопіль: «Навчальна книга -Богдан», 1998. – 96с.
5. Губанов И.А., Киселёва К.В., Новиков В.С. Дикорастущие полезные растения. — М.: изд-во МГУ, 1987. — 159 с.
6. Дмитрієв Ю.Д. Про природу для великих і маленьких. — К.: Радянська школа, 1987. — 160 с.
7. Друзь З.В. Пізнавальні завдання з ознайомлення з навколишнім світом у 12 класах... -К.: Радянська школа, 1990. — 127 с.
8. Заверуха В.В. У світі рослин. — К.: Урожай, 1980. — 168 с.
9. Злотип А.З., Галкин А.П. Занимательная энтомология. — К.: Наукова думка, 1982. - 159 с.
10. Природа України та її охорона / Упор. Л.В.Андрієнко. — К.: Політвидав України, 1975. - 300 с.

11. Наша планета / Под ред. Д.А.Тимофеева. — М.: Мир, 1985. — 248 с.
12. Хрестоматія з природознавства / Упор. В.І.Пономарчук. — К.: Радянська школа, 1978. — 150 с.

